Vlaams Parlement

stuk **1227** (2010-2011) – Nr. 2
ingediend op 14 maart 2012 (2011-2012)

Conceptnota voor nieuwe regelgeving

van de heer Ludo Sannen

over een Vlaamse opleiding Islamitische Godsdienstwetenschappen

Verslag

namens de Commissie voor Onderwijs en Gelijke Kansen
uitgebracht door mevrouw Fatma Pehlivan

verzendcode: OND

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: de heer Boudewijn Bouckaert.

Vaste leden:
de heer Jos De Meyer, de dames Veerle Heeren, Kathleen Helsen, Sabine Poleyn;
de heer Wim Van Dijck, mevrouw Gerda Van Steenberge, de heer Wim Wienen;
de dames Irina De Knop, Marleen Vanderpoorten;
de dames Kathleen Deckx, Fatma Pehlivan;
de dames Vera Celis, Goedele Vermeiren;
de heer Boudewijn Bouckaert;
mevrouw Elisabeth Meuleman.

Plaatsvervangers:
de heren Paul Delva, Jan Durnez, de dames Cindy Franssen, Katrien Schryvers;
de heren Frank Creyelman, Chris Janssens, mevrouw Katleen Martens;
de dames Ann Brusseel, Fientje Moerman;
mevrouw Yamila Idrissi, de heer Chokri Mahassine;
de heren Willy Segers, Kris Van Dijck;
de heer Jurgen Verstrepen;
mevrouw Mieke Vogels.

Stukken in het dossier:
1227 (2010-2011) – Nr. 1: Conceptnota voor nieuwe regelgeving

INHOUD

1. Toelichting door de heer Ludo Sannen, indiener 4
1.1. Waarom is de conceptnota geschreven? 4
1.2. Waarom een universitaire opleiding Islamitische Godsdienstwetenschappen? 5
1.2.1. Problematiek beroepsgroepen 5
1.2.2. Waarom een universitaire theologische opleiding? 6
1.2.3. Traditie in België, buitenlandse retoriek en voorbeelden 7
1.3. Wie, waar en hoe? 8
1.3.1. Houding overheid en contact moslimgemeenschap 8
1.3.2. Realisatie in Vlaamse universitaire landschap 9
2. Bespreking 9
2.1. Vragen en opmerkingen van de commissieleden 9
2.1.1. Tussenkomst van de heer Wim Wienen 9
2.1.2. Tussenkomst van de heer Ward Kennes 10
2.1.3. Tussenkomst van mevrouw Goedele Vermeiren 11
2.1.4. Tussenkomst van de heer Veli Yüksel 12
2.1.5. Tussenkomst van mevrouw Fatma Pehlivan 12
2.1.6. Tussenkomst van mevrouw Khadija Zamouri 13
2.1.7. Tussenkomst van de heer Wim Van Dijck 14
2.1.8. Tussenkomst van de heer Boudewijn Bouckaert 14
2.2. Repliek van de heer Ludo Sannen 15
2.3. Verdere bespreking 17

De Commissie voor Onderwijs en Gelijke Kansen besprak op 2 en 9 februari 2012 de conceptnota voor nieuwe regelgeving over een Vlaamse opleiding Islamitische Godsdienstwetenschappen.

1. Toelichting door de heer Ludo Sannen, indiener

1.1. Waarom is de conceptnota geschreven?

De heer *Ludo Sannen* verduidelijkt dat hij de conceptnota heeft geschreven om zeker te zijn dat het onderwerp, een Vlaamse opleiding Islamitische Godsdienstwetenschappen op tafel zou komen en blijven. Een academische opleiding voor islamkaders is noodzakelijk, en liever vandaag dan morgen. Het onderwerp is de laatste jaren op de achtergrond terechtgekomen, ondanks de permanente relevantie en hoogdringendheid van het verhaal. Vervolgens schetst de heer Sannen kort de historiek.

In 2003 werd er onder zijn impuls een resolutie betreffende het islamonderricht in het onderwijs (*Parl. St.* Vl. Parl. 2002-03, nr. 1619/4) gestemd over het Vlaamse islamonderricht. In die resolutie werd de Vlaamse Regering opgedragen te zorgen voor de oprichting van een faculteit Islamitische Godsdienstwetenschappen. De nood aan deze faculteit werd verbonden met het kwantitatieve en kwalitatieve tekort aan islamleerkrachten in Vlaanderen.

De resolutie werd meteen overgenomen in het regeerakkoord 2004-2009 van de nieuwe Vlaamse Regering (*Parl. St.* Vl. Parl. 2004, nr. 31/1). Deze liet volgende paragraaf in haar programma opnemen: "We maken snel werk van de inrichting van een volwaardige opleiding voor islamleraars en imams binnen het Vlaamse onderwijs. Twee jaar nadat deze opleiding van start gaat, zullen enkel mensen die de Nederlandse taal beheersen in aanmerking komen voor de functie van imam of islamleraar. Voor de personen die nu imam of islamleraar zijn voorzien we in een overgangsperiode.".

Ook wijdde toenmalig Vlaams minister van Onderwijs Frank Vandenbroucke in zijn beleidsnota (*Parl. St.* Vl. Parl. 2004-05, nr. 156/1, p. 140) een hoofdstuk aan het komen tot een faculteit, waarin hij de wens uitdrukte samen met de moslimgemeenschappen een bachelor- en masteropleiding in de Islamitische Theologie/Godsdienstwetenschappen uit te bouwen, in samenwerking met de bestaande Vlaamse academische centra.

In de jaren daarna kwam ook de situatie van de islamitische religieuze voorgangers, imams, meer en meer onder de aandacht in het publieke debat. Twee studies van de Koning Boudewijnstichting wezen op de nefaste gevolgen van het feit dat de meeste imams uit het buitenland komen, geen Nederlands spreken en opgeleid worden in privéinstituten. Meer en meer werden universitaire opleidingen voor islamkaders aangewezen als een mogelijk antwoord dat kon bijdragen tot een verbetering van de situatie.

Minister van Onderwijs Frank Vandenbroucke liet een haalbaarheidsstudie uitvoeren door het Centrum voor Migratie en Interculturele Studies (CeMIS) aan de Universiteit Antwerpen. Daaruit bleek een groot draagvlak voor een universitaire opleiding voor islamkaders, weliswaar met enkele reserves en aandachtspunten. De haalbaarheidsstudie werd vervolgens uitgebreid met een stappenplan om te komen tot een Hoger Instituut voor Islamitische Studies. Men dacht daarbij aan een aparte institutionele constructie.

In het regeerakkoord 2009-2014 van de huidige Vlaamse Regering (*Parl. St.* Vl. Parl. 2004, nr. 31/1, p. 90) werd opgenomen dat de Vlaamse Regering de inspanningen zou voortzetten om in overleg met vertegenwoordigers van de islamitische eredienst te komen tot een opleiding voor imams.

In het academiejaar 2009-2010 werd dan de eerste concrete stap uitgevoerd, namelijk de inrichting van een postacademische vorming 'Verdieping in de islam' gericht op in Vlaanderen actieve imams. Intern werd deze opleiding positief geëvalueerd.

Eind 2010 stelde de heer Sannen een vraag om uitleg waarin hij vroeg naar de verdere plannen van de huidige minister (*Hand.* Vl. Parl. 2010-11, C99, p. 13). CeMIS had immers een vraag ingediend om de postacademische vorming (PAVO) te verlengen en een werkgroep op te richten om verder te werken aan de uitbouw van het opleidingsaanbod. Er was echter geen reactie gekomen vanuit het kabinet. De minister antwoordde dat de PAVO de doelen die ze zichzelf had gesteld niet had bereikt en dat de minister een nieuw initiatief zou nemen in het voorjaar van 2011. Aangezien de volgende maanden niets meer gehoord werd vanwege de beleidsverantwoordelijkheden terwijl er sprake was van radicale vooruitgang in de ons omringende landen, besloot de heer Sannen de voorliggende conceptnota te schrijven.

Midden januari vernam de spreker via de media dat de minister heeft aangekondigd dat een initiatief in de volgende weken zal volgen. De minister zou gesprekken starten met de partners in de moslimgemeenschap. Dit is voor de heer Sannen een ideaal moment om de conceptnota te bespreken. Zo kunnen de Vlaamse volksvertegenwoordigers aanwijzingen geven hoe een dergelijke opleiding vorm zou kunnen krijgen.

1.2. Waarom een universitaire opleiding Islamitische Godsdienstwetenschappen?

1.2.1. Problematiek beroepsgroepen

Bij het niet-confessioneel vrijzinnige, katholieke en protestantse levensbeschouwelijke onderwijs bestaat er telkens academisch tertiair onderwijs dat op verschillende wijzen de religieuze kaders, het religieus en levensbeschouwelijk onderricht, en de religieus geïnspireerde beroepsgroepen voedt.

De twee traditionele grootste levensbeschouwelijke stromingen in Vlaanderen, het katholicisme en de vrijzinnigheid, worden beiden op gelijkaardige manier gevoed. De faculteit Godgeleerdheid en Religiewetenschappen richt de opleiding Godsdienstwetenschappen in. Via de opleiding leidt zij niet enkel religieuze kaders op. Er worden tevens leerkrachten voor het hoger secundair opgeleid in de specifieke lerarenopleiding. Ook de kwaliteit van de lerarenopleidingen voor basis- en lager secundair onderwijs wordt gevoed door de theologen die daar opgeleid werden, door het onderzoek daar verricht en de nascholingen die ginds plaatsvinden. Hetzelfde geldt voor de opleiding Moraalwetenschappen aan de UGent.

Vervolgens wenst de heer Sannen stil te staan bij de situatie van de twee meest vernoemde beroepsgroepen: islamleerkrachten en imams. Dat betekent echter niet dat zulke opleiding enkel hen ten goede zal komen: ook islamconsulenten, mensen in het sociaal werk en in het jeugdwerk zullen er wel bij varen. Het hoofddoel van zo'n opleiding moet zijn om de randvoorwaarden te creëren om een academische reflectie vanuit en over de islam in onze maatschappij op gang te trekken.

– Islamleerkrachten

De beroepsgroep zal de komende jaren steeds relevanter worden. Het aantal leerlingen dat islamitische godsdienst volgt in basis- en secundair onderwijs stijgt, dus ook de kwantitatieve nood aan islamleerkrachten zal blijven toenemen. Dat impliceert dan weer dat deze een degelijke opleiding moeten krijgen. Het aantal scholen uit het Vlaamse gemeenschapsonderwijs met een leerkracht islamitische godsdienst bedroeg in het basisonderwijs in 2010-2011 228, in het secundair onderwijs 172.

Theoretisch dienen islamleerkrachten te beschikken over een diploma hoger secundair onderwijs of een 7de beroeps met diploma. Leerkrachten voor het secundair onderwijs moeten minstens een professionele bachelor volbracht hebben. Naast deze beide vereisten is ook het volbrengen van een specifieke lerarenopleiding noodzakelijk, evenals een examen van de Moslimexecutieve. Aan de Erasmushogeschool in Brussel en Groep T te Leuven kan men het diploma islamleerkracht halen, wat voldoet voor zowel lager als secundair onderwijs. Het bestaan van deze professionele bachelors is zonder meer een positieve evolutie te noemen, maar volstaat niet als opleiding van academisch niveau.

Desalniettemin bestaan er nog steeds terechte twijfels over het niveau van de islamleerkrachten in Vlaanderen. Een universitaire opleiding is onontbeerlijk als academische input voor de professionele lerarenopleidingen. Zo kan het wetenschappelijk niveau van het docentenkorps gegarandeerd worden.

Een integratie van de islam in het wetgevend kader, een gelijkschakeling met de andere erkende erediensten, betekent dan ook dat deze opleidingsvoorwaarden opgetrokken moeten worden. Een islamitische jongere die er voor kiest om in de laatste graad van het secundair onderwijs islamonderricht op te nemen in het Vlaamse onderwijs, heeft er ten gronde simpelweg recht op dat hij les krijgt van een leerkracht met een universitair masterdiploma die in staat is grondig over zijn religie te reflecteren. De totstandkoming van een universitaire opleiding Islamitische Godsdienstwetenschappen is een noodzakelijke voorwaarde voor het respecteren van dit recht.

– Imams

De meeste imams in Vlaanderen komen veelal uit het buitenland, spreken geen of onvoldoende Nederlands en hebben daarom geen kennis van ons wettelijk kader, noch onze sociale en culturele normen. Dit bleek eens te meer uit de resultaten van het recente onderzoek van het Steunpunt Gelijkekansenbeleid van de UA. Ze blijven meestal maar enkele maanden of jaren, en kunnen er dus ook geen voeling mee krijgen. Uit het onderzoek blijkt ook dat de imams door hun laag sociaal en economisch kapitaal en afhankelijke situatie niet onafhankelijk kunnen optreden van het moskeebestuur.

Op die manier kunnen Vlaamse islamitische jongeren en jongvolwassenen, de nieuwe generatie kortom, nooit terecht bij hun imam voor antwoorden op vragen over het leven als moslim in onze westerse, geseculariseerde maatschappij. De imam vormt zo voor de gelovigen geen brug tussen samenleving en geloof, maar een belemmering. Naar geïntegreerde imams, die onze taal spreken en leefwereld kennen, wordt trouwens door de moslimjongeren zelf gevraagd. Dit blijkt uit eerdere onderzoeken van de Koning Boudewijnstichting.

Belangrijk op te merken is dat imams erg verschillende rollen waarnemen in verschillende moskeegemeenschappen. De culturele breuklijnen binnen de moslimgemeenschap(pen) spelen hier een grote rol. Professor Ghaly van de Universiteit Leiden haalt dit aan en zegt dat er in elke opleiding rekening zal moeten gehouden worden met deze twee essentiële oogmerken. De rol van een imam in een Marokkaanse moskee kan verschillen van deze in een Turkse moskee. Dit zowel door puur culturele verschillen, verschillen qua rechtsschool en/of religieuze gemeenschap. Dit werd ook bevestigd in de CeMIS-onderzoeken naar het draagvlak voor dergelijke opleiding binnen de moslimgemeenschap: aandacht voor de heterogeniteit binnen de islam is onontbeerlijk, maar wel liefst binnen dezelfde opleiding.

1.2.2. Waarom een universitaire theologische opleiding?

Uit het voorgaande concludeert de heer Sannen dat een intellectueel levendig religieus onderwijs en een kritische geestelijkheid een utopie is zonder een academische islamitische cultuur die onderwijs en geestelijkheid voedt. Daarom is een universitaire theologische

opleiding een conditio sine qua non als men de islam in ons institutioneel kader wenst te integreren en onze islamitische medeburgers in onze maatschappelijke context.

Vele islamitische jongeren die hun identiteit in onze maatschappij construeren stoten immers op het kwalitatief en kwantitatief lage aanbod aan islamitische religieuze voorgangers in ons land. Daarom oriënteert een beduidend deel van deze jongeren zich als maar meer op een islamitische wereld zoals die bestaat in het Midden-Oosten en Noord-Afrika: een islam die niet aangepast is aan onze maatschappij. De nood aan reflectie vanuit het islamitische geloof gerelateerd aan onze maatschappelijke context maakt een opleiding Islamitische Godsdienstwetenschappen noodzakelijk.

De opleiding is dus zeker geen ruwe 'integratiehefboom' maar moet een volwaardige godsdienstwetenschappelijke opleiding zijn. Door de focus op het binnenperspectief onderscheidt ze zich van een opleiding islamkunde, zoals deze bestaan aan de universiteiten van Leuven en Gent. Door de academische aard van de stof dient zulke opleiding ingebed te worden in een universiteit en aldaar ingericht te worden.

1.2.3. Traditie in België, buitenlandse retoriek en voorbeelden

Er is in West-Europa en België een enorme traditie op het vlak van theologisch onderwijs. Mevrouw Annette Schavan, Duits minister van Onderwijs, wees bij de aankondiging van de financiering van de eerste twee theologische opleidingen op de historische verdiensten van academische, theologische opleidingen. Ze hebben religieuze kaders geconfronteerd met andere perspectieven en uitgerust met een kritische geest.

Ook in Vlaanderen bestaat er een enorme traditie aan godsdienstwetenschappelijke opleiding, en de eeuwenoude opleiding Godsdienstwetenschappen aan een van de oudste universiteiten van Europa, de KU Leuven, is het meest prominente voorbeeld.

Het voorbije decennium werden in de buurlanden vele initiatieven genomen voor de oprichting van een theologische islamfaculteit. Hij wil kort verwijzen naar de evoluties in Duitsland en Nederland, twee van de landen die ook een traditie hebben in theologisch onderwijs. In de conceptnota wordt ook de situatie in andere landen beschreven.

In Nederland is er reeds sinds midden jaren 90 een debat over 'importimams' en de noodzaak aan een eigen academisch-theologische opleiding. De eerste opleiding ging dan ook reeds in 2005 aan de protestantse Vrije Universiteit Amsterdam (VUA) van start. Deze ging van start onder de noemer van de opleiding Religie en Levensbeschouwing zodat geen nieuwe accreditatie vereist was en de opleiding zodoende snel en met een minimum aan kosten en administratieve lasten van start kon gaan. Ze werd dus ingebed in de theologische opleiding die ze al kenden. De VUA werd gedurende vijf jaar een totale som van 1,5 miljoen euro gegarandeerd om het traject uit te bouwen tot een volwaardige opleiding.

Momenteel biedt de bachelor 'Religie en Levensbeschouwing: traject islam' toegang tot drie specifieke masters: Islamitische Geestelijke Zorg (het equivalent van pastorale vorming); Islamitische Educatie (voor islamleraren) en 'Verdieping Islam'. Het traject islam is dus nog geen 'imamopleiding' als dusdanig. Voor een dergelijke opleiding zouden nu middelen zijn toegezegd.

Ook de Universiteit Leiden, met een katholieke traditie, ging in 2006 van start met een bama-opleiding (bachelor-master) Islamitische Theologie. Zij ontving hiervoor 2,3 miljoen euro startsubsidie.

In Duitsland gaf de Wetenschapsraad, een adviserend orgaan voor de federale regering, aan dat het raadzaam was centra voor islamtheologie op te richten om er op termijn voor te zorgen dat de islamitische geestelijkheid geworteld was in de lokale omgeving, en zowel

een diepere kennis van het Duitse maatschappelijke kader als de islam bezat. Een zulke opleiding zou ook de academische cultuur rondom en vanuit de islam voeden, en ook de opleidingen tot islamleraar en islamconsulent voeden. Dat had tot gevolg dat de minister van Onderwijs een oproep deed. Er zouden twee selectierondes komen en minstens twee projecten, die konden bestaan uit meerdere universiteiten, zouden kunnen beschikken over startsubsidies ter waarde van vier miljoen euro van de federale overheid. Na twee rondes werden uiteindelijk vier voorstellen finaal geaccepteerd in april 2011. In Duitsland werd explicieter gekozen voor een focus op input voor de beroepsgroepen. De theologische opleidingen dienen expliciet te zorgen voor opgeleide imams en islamleraren. De opleidingen gingen reeds van start, en in Tübingen werd het eerste Centrum voor Islamitische Theologie op 16 januari van dit jaar officieel ingehuldigd.

In onze buurlanden heerst dus het gevoel van urgentie dat de heer Sannen met deze conceptnota ook in Vlaanderen probeert over te brengen. In Vlaanderen, net als in Duitsland en Nederland, is de situatie zo dat er een groeiende islamitische bevolking is en dus een groeiende nood aan islamkaders. In beide landen zijn er islamitische religieuze voorgangers die merendeels uit het buitenland komen en/of opgeleid worden aan privé-instituten. De beleidsmakers daar beseffen dat dit feiten en noden zijn die niet genegeerd kunnen worden, dat het nodig is om proactief op te treden en om religieuze kaders zelf op te leiden.

Het opzet van de conceptnota is dat besef in Vlaanderen ook te laten doordringen en een een discussie te starten.

1.3. Wie, waar en hoe?

1.3.1. Houding overheid en contact moslimgemeenschap

De Vlaamse Regering dient volgens de heer Sannen zo snel mogelijk gesprekken op te starten met de Vlaamse vleugel van de Moslimexecutieve, het officieel vertegenwoordigend orgaan van de moslimgemeenschappen in Vlaanderen en de universiteiten. Andere relevante en representatieve islamitische verenigingen, zoals moskeeverenigingen, moeten ook betrokken worden. De heer Sannen heeft vernomen dat minister Smet gesprekken ging opstarten. Dat is een positief teken.

Maar enkel gesprekken opstarten is niet voldoende. De rol van de Vlaamse Regering kan niet beperkt blijven tot een mediërende rol. Ze kan niet zelf een opleiding opstarten of de inhoud van een opleiding bepalen. Dat moet overgelaten worden aan de academische wereld en de islamvertegenwoordigers. De overheid moet er wel voor zorgen dat er resultaat wordt bereikt, dat er een prioriteit van wordt gemaakt en dat de partners gefaciliteerd worden. Ze moet het kader bepalen waarbinnen onderhandeld wordt.

De Vlaamse Regering moet, zoals de beleidsmakers in Nederland en Duitsland, aan de betrokken partijen, de moslimgemeenschappen en de universiteiten, duidelijk maken dat de opleiding er zal komen, dat het enkel een kwestie van een goed voorstel is en dat er bovendien budget zal uitgetrokken worden om de opleiding in het zadel te helpen. Er is een duidelijk tijdskader nodig. De Duitse minister van Onderwijs Schavan zei begin 2010 dat ze in oktober 2010 en april 2011 twee toekenningsrondes zou houden. De gesubsidieerde opleidingen dienden van start te gaan in het najaar van 2011; wat ook is gebeurd. Ter omkadering van die vier opleidingen zullen in 2012 vier centra islamitische theologie worden ingehuldigd.

Zulke beslissingskracht is ook nodig bij de Vlaamse Regering. Dit betekent dat er, zoals de Nederlandse en Duitse regeringen beseften, voor continuïteit moet worden gezorgd. Een groep academici die met een opleiding van start wenst te gaan heeft investeringszekerheid nodig. Er dient zekerheid te zijn dat er ettelijke jaren kan gebouwd worden aan het juiste

team docenten, wetenschappelijke medewerkers en doctoraatsstudenten, het juiste curriculum en de juiste structuur.

1.3.2. Realisatie in Vlaamse universitaire landschap

Zoals hij al stelde dient een universitaire godsdienstwetenschappelijke opleiding op universitair niveau onderwezen te worden. Dit door de academische aard van het onderwerp, dat verschillende religieuze beroepsgroepen zal voeden. In de conceptnota stelt hij verschillende mogelijke structuren voor, via voorbeelden uit het buitenland en binnenlandse precedenten. Maar om zo snel mogelijk een opleiding van start te kunnen laten gaan en een basis te creëren waarop gebouwd kan worden, is hij van mening dat de start van een opleiding binnen een bestaande universiteit, binnen een bestaande faculteit op dit moment de beste optie is. Het is niet alleen de snelste en goedkoopste manier. Ook de ganse procedure van accreditatie wordt op die manier vermeden. En het geeft toch de garantie van een goed kwalitatief academisch niveau. Zo kan er gauw en optimaal gebruikgemaakt worden van de kennis en ervaring van onze Vlaamse universiteiten.

De ervaring van de UGent en de KU Leuven in verband met islamkunde, de contacten van CeMIS van de UA binnen de moslimgemeenschap en haar ervaring door de realisatie van de postacademische vorming in 2009-2010, de ervaring van de KU Leuven op het vlak van theologie zijn allen van waarde voor een toekomstige opleiding. Als deze elementen worden samengebracht met ruimte voor bevlogen wetenschappers, dan kan er volgens de heer Sannen snel een goed project worden uitgetekend. Maar een dergelijk project wordt alleen maar opgestart als de betrokkenen de garantie hebben dat het gefinancierd en gecontinueerd wordt.

2. Bespreking

2.1. Vragen en opmerkingen van de commissieleden

2.1.1. Tussenkomst van de heer Wim Wienen

De heer *Wim Wienen* vindt het opmerkelijk dat net een lid van de socialistische fractie een nota voorstelt over een nieuwe theologische opleiding. Het lid betreurt voorts dat de minister van Onderwijs nog voor de parlementaire bespreking toegezegd heeft middelen vrij te maken voor dergelijke opleiding.

Het eerste aspect dat het parlement moet beoordelen is of dergelijke opleiding wel nodig is. De nota biedt enkele op het eerste zicht plausibele argumenten, maar laat toch nog vragen onbeantwoord. Voorts moet het parlement zicht hebben op wat het resultaat zal zijn van de nieuwe regelgeving. De conceptnota gaat uit van enkele veronderstellingen en vergelijkingen waarvan het lid het realiteitsgehalte betwijfelt. Zo is vergelijken met buurlanden moeilijk wegens de specificiteit van het theologische onderwijs in Vlaanderen. Ook de vergelijking met de opleidingen in de katholieke of protestantse godsdienstwetenschappen gaat volgens de heer Wienen niet op.

Hij betwijfelt ook de mogelijkheid van de islam om zich aan te passen aan de westerse samenleving met waarden van humanisme en verlichting en heel wat vrijheden. De islam is een zeer specifieke godsdienst. De kern van de islam is immers de Koran, een boek dat in tegenstelling tot de Bijbel, volgens de gelovigen van Allah zelf komt. Allah heeft in verschijningen aan de profeet Mohammed zijn voorschriften gedicteerd. Daarover valt dus niet te onderhandelen. Er is al reflectie over de islam, aan de universiteiten en studiegemeenschappen, maar meestal door niet-moslims. In kritisch binnenperspectief gelooft de heer Wienen niet. Hij illustreert dat met een uitspraak van de voorzitter van de Moslimraad, Nordine Taouil, die de evolutietheorie als geloof en niet als wetenschap bestempelde. De journalisten van Radio 1 gingen daarop vergeefs op zoek naar moslims die de

evolutietheorie aanvaardden als wetenschap. Dat bewijst dat geen enkele moslim twijfelt aan wat in de Koran staat. Het zou getuigen van paternalisme als niet-moslims gaan opleggen hoe de Koran moet geïnterpreteerd worden in een seculiere samenleving. Tenzij het natuurlijk de bedoeling van de heer Sannen is om de moslims tegemoet te komen en de samenleving aan te passen aan de Koran. Door de grote toevloed van moslimmigranten is dat trouwens meer en meer het geval. De heer Wienen voert de halalvoeding op scholen en zwemuren voor vrouwen als bewijs aan.

Islamgeleerden hebben op een bepaald moment vastgelegd dat van de handelingen, de woorden en de levenswijze van de profeet Mohammed, toch via overlevering bekend, niet mag worden afgeweken. Hetzelfde geldt voor de sharia die ook deels op overlevering gebaseerd is. Over die zaken mag dus niet gereflecteerd worden, ook niet aan de universiteit. Volgens de heer Wienen is een Europese islam, noch een islam met imams en islamgeleerden geworteld in onze samenleving en met respect voor onze waarden en normen, mogelijk. Heel wat voorschriften staan haaks op de Europese waarden, bijvoorbeeld de scheiding tussen Kerk en Staat. De islam is een politieke religie, want ze bevat immers heel wat voorschriften over de organisatie van de samenleving. De Koran aanvaardt evenmin de gelijkwaardigheid van man en vrouw.

Het is niet omdat dergelijke opleidingen in de buurlanden bestaan dat Vlaanderen er ook een moet hebben. Die opleidingen zijn daarenboven recent, de impact ervan is nog niet bekend. De Turkse moslims zouden blijkbaar geneigd zijn de afgestudeerden uit die richting welkom te heten, de Marokkaanse gemeenschap niet. Eigenlijk is een definitief oordeel pas mogelijk als afgestudeerden als imam of islamleerkracht aanvaard zijn door de verschillende moslimgemeenschappen.

Het is essentieel dat de moslimgemeenschap het eens is over de inhoud van de opleiding. De heer Sannen ziet de Moslimexecutieve als cruciale partner daarvoor. Nochtans is de erkenning van de Moslimexecutieve ingetrokken om verschillende redenen. Momenteel wordt de financiering met tijdelijke koninklijke besluiten geregeld. Naast het gebrek aan eensgezindheid in de Moslimexecutieve met de voortdurende tweespalt tussen de Marokaanse en Turkse gemeenschap, zijn sommige leden ervan, en ook van de Moslimraad, staatsgevaarlijk. Dat de heer Sannen de moskeeverenigingen erbij wil betrekken, zal er allicht voor zorgen dat de opleiding er niet komt. De moskeeverenigingen zijn immers erg verdeeld.

De conceptnota mag dan ingegeven zijn door het streven naar een islam met meer respect voor de westerse cultuur, maar ze getuigt volgens de spreker vooral van naïviteit. De islam heeft immers onaantastbare voorschriften en regels die haaks staan op de waarden van het humanisme en de verlichting. In tegenstelling tot de katholieke godsdienst is de islam geen loutere theologie maar ook een politieke leer. De spreker acht dergelijke richting dus niet wenselijk, noch haalbaar.

2.1.2. Tussenkomst van de heer Ward Kennes

De heer *Ward Kennes* is niet verwonderd dat de heer Sannen, lid van sp.a, een conceptnota over godsdienstopleidingen indient. Niet alleen strookt dat met de interesses van de indiener, de heer Stevaert zei ooit voor volle kerken te zijn, wegens de positieve maatschappelijke invloed van de godsdienst. Voorts uit het lid zijn bewondering voor het werk dat de heer Sannen leverde. De nota is verdienstelijk omdat ze een overzicht geeft van initiatieven en inzichten in binnen- en buitenland. Daaruit leert hij dat elk land best voortbouwt op zijn onderwijssysteem en verhouding tussen Kerk en Staat.

De minister heeft een initiatief aangekondigd. Er zal moeten nagegaan worden of een universiteit, een samenwerkingsverband tussen onderwijsinstellingen of een externe instelling de opleiding best organiseert. In de nota wordt de samenhang tussen binnen- en buiten-

perspectief op een duidelijke manier uitgelegd. De heer Kennes ziet drie partijen voor de opleiding: de islamgemeenschap, de overheid en de academische wereld. Het christendom is divers, maar daarvan zijn er vijf denominaties erkend. Voor de even diverse islamgemeenschap is er maar één erkenning, wat eensgezindheid bemoeilijkt. De diversiteit moet weerspiegeld zijn in de opleiding, die voldoende algemeen moet zijn om bij alle strekkingen aanvaard te worden. Afgestudeerden moeten immers in staat zijn les te geven in de derde graad van het secundair onderwijs of aanvaard worden als imam. De Moslimexecutieve is erkend en functioneert, hoewel haar financiële middelen beperkt zijn. Voorlopig zijn er geen nieuwe verkiezingen, de leden blijven gewoon aan.

De islam is geen monolithisch blok. De geopenbaarde erediensten hebben een onveranderlijke basis, wat geopenbaard is, maar elke godsdienst zoekt en vindt manieren om zich aan te passen aan de hedendaagse context. Kortom, elke godsdienst, ook de islam, evolueert. Een opleiding moet met de spanning van de diversiteit om kunnen. De verhouding tussen een seculiere samenleving en geloof leidt altijd tot spanningen. De verhouding tussen man en vrouw is bijvoorbeeld niet alleen een kwestie in de islam, maar ook in het christendom, het jodendom, de katholieke kerk. De scheiding tussen Kerk en Staat is een westerse evolutie, vanaf de Franse revolutie. Maar godsdiensten delen vaak andere waarden als eerlijkheid, dankbaarheid, zorg voor de anderen.

De islamgemeenschap moet het draagvlak zijn voor de opleiding. De sturing van de overheid moet beperkt blijven. Ze kan een degelijke opleiding financieren. Uit een recente discussie over de imams en islamconsulenten leidt de heer Kennes af dat de Vlaamse overheid vragende partij is voor een degelijke opleiding. Dat past in de inspanningen voor integratie en inburgering.

De heer Kennes ziet het als taak van de minister om een draagvlak te vinden in de islamgemeenschap. Heel wat onderwijsinstellingen zijn geïnteresseerd om de opleiding aan te bieden. De minister zal dan de resultaten van het overleg aan het parlement meedelen alsook welke structurele budgetten hij ervoor kan vrijmaken. De spreker pleit voor een initiatief waarvan de continuïteit kan worden gewaarborgd.

2.1.3. Tussenkomst van mevrouw Goedele Vermeiren

Mevrouw *Goedele Vermeiren* heeft begrepen dat de nieuwe opleiding imams en leerkrachten van de derde graad secundair onderwijs zal afleveren. Een recent onderzoek van het steunpunt Gelijke Kansen heeft uitgewezen dat ook de moslims zelf imams willen die het Nederlands machtig zijn en de maatschappij kennen. Hun rol is anders dan die van een leerkracht. Een imam leidt niet alleen de eredienst, maar is ook een raadgever en een voorbeeld. Moskeeën ontplooien daarenboven meer en meer sociaal-culturele activiteiten, werken samen met verenigingen, met buurtcomités. Daarom lijkt een aparte opleiding haar zinvol. Veel van de huidige imams verblijven hier maar tijdelijk, wat hun inburgering niet bevordert. Ze kennen de taal en de leefwereld van de gelovigen niet. Het gebeurt ook dat imams alleen hun opleiding in het buitenland genieten. Veel imams hebben een zekere leeftijd, een generatiewissel staat voor de deur. Dat is een kans.

Het initiatief zal echter van de moslimgemeenschap zelf moeten komen. De moslimwereld is heel gevarieerd. Het zal zaak zijn een gemeenschappelijk draagvlak te vinden. Een opleiding vergt niet alleen veel expertise maar ook heel wat samenwerking tussen wetenschappers en theologen. Het volstaat niet om mensen op te leiden, ze moeten ook nog aan de bak komen. Het lid vraagt zich af hoe de moskeeën daartoe aangespoord kunnen worden. De opleiding moet ook de kennis van het Nederlands en van de westerse maatschappelijke waarden bijbrengen. Heel wat praktische aspecten zijn nog onduidelijk. Het lid vermoedt dat de opleiding niet voor morgen is.

2.1.4. Tussenkomst van de heer Veli Yüksel

De heer *Veli Yüksel* ziet dit als een waardevol initiatief, ook als integratiemiddel. Het is een poging de islam uit de grijze zone van de clichés, waarvan de heer Wienen er een aantal vertelde, te halen. Het lid heeft de nota goed gelezen en de mediadebatten aandachtig gevolgd, maar toch ontsnapt hem het doel van de opleiding. Komt er een nieuwe universitaire opleiding of een meer praktische opleiding voor imams en islamleerkrachten? De Erasmushogeschool en Groep T organiseren al opleidingen voor islamleerkrachten. Die opleidingen verlopen vlot, hoewel verbeteringen natuurlijk altijd mogelijk zijn. Vooral een brede maatschappelijke opleiding voor imams ontbreekt. De voornoemde studie heeft bewezen dat de huidige imams de taal en de maatschappij onvoldoende kennen en dat ook de moslims zelf dat als een gebrek ervaren. De heer Taouil is geen spreekbuis van de doorsnee Vlaamse moslim. Ook zij nemen aan de islam van Afghanistan, van Iran geen referentiepunt. Imams die verankerd zijn in onze maatschappij zullen bijdragen tot een betere acceptatie en integratie van de islam en de moslims.

De overheid moet een juridisch en onderwijskundig kader creëren voor de opleiding. De keuze van het onderwijsniveau, de invulling van de opleiding en andere praktische aspecten worden best overgelaten aan experts uit de onderwijswereld en van de moslimwereld. Tot nog toe is de gesprekspartner van de overheid de Moslimexecutieve, zoals ook de andere godsdiensten trouwens vaste spreekbuizen hebben. Er is geen reden om dat te wijzigen, hoewel er wel wat problemen zijn die op korte termijn moeten aangepakt worden. De islam is zeer divers, de Moslimexecutieve is de grootste gemene deler, dus de eerste gesprekspartner, samen met de moskeeverenigingen en eventueel andere organisaties. De Moslimexecutieve zal daarenboven ook voor de uitvoering instaan. Ook nu is ze al verantwoordelijk voor de aanstellingen van de imams en de islamleerkrachten. Het gaat niet op om de gebrekkige werking keer op keer in te roepen als excuus om de Moslimexecutieve terzijde te schuiven. Ook bij vertegenwoordigers van andere erediensten zijn er opmerkingen te maken over de democratische besluitvorming, werking en transparantie. Dat betekent niet dat de heer Yüksel het niet eens is met bepaalde kritieken op de Moslimexecutieve.

Hij pleit voor een pragmatische aanpak. De opleiding Islamitische Godsdienstwetenschappen moet in de eerste plaats leiden tot de opleiding van imams en leerkrachten islamitische godsdienst. Op termijn moeten natuurlijk ook de mensen die zich op een kritische manier met de islam willen bezighouden, aan hun trekken kunnen komen.

In de komende periode zal hij de concrete uitwerking samen met de commissie opvolgen. De minister heeft in de pers aangekondigd dat er in dat verband een werkgroep wordt opgericht. Hij zal de voorstellen van die werkgroep afwachten. Op basis daarvan kunnen dan volgende stappen worden gezet.

Deze conceptnota doet in elk geval een poging om de ernst van de situatie te onderlijnen. Ze onderkent de nood aan een juridisch kader voor een dergelijke oplossing. Een dergelijke opleiding zal uiteindelijk leiden tot een betere integratie en een beter begrip van de moslims in Vlaanderen.

2.1.5. Tussenkomst van mevrouw Fatma Pehlivan

Mevrouw *Fatma Pehlivan* dankt de heer Sannen voor zijn inzet in dit dossier. Ze beseft dat er binnen onze maatschappij nood is aan een dergelijke opleiding. De islam en de mensen die actief zijn in de moskee worden immers vaak kritisch en met achterdocht bekeken. Deze discussie is al jaren aan de gang, misschien zelfs sinds de erkenning van de islam in 1974. Als men de islam officieel erkent, dan moet men volgens haar ook regelingen treffen voor de opleiding van de imams en van de leerkrachten. In de jaren 1960 werden in Vlaanderen de eerste islamitische gebedshuizen opgericht, eerst in gehuurde kamers of

garages, later in moskeeën die met de bijdragen van de islamitische gemeenschap werden opgericht. Voor de imams werd een beroep gedaan op de herkomstlanden. Sommige commissieleden hebben veel negatieve kritiek op de imams die nu actief zijn in de moskeeën. Mevrouw Pehlivan is van oordeel dat daar heel bekwame mensen bij zijn. Men moet rekening houden met hun ervaring. Bij de erkenning van het islamonderwijs in het lager en het secundair onderwijs waren er ook geen leerkrachten. Daarom diende men een beroep te doen op de leerkrachten die werden uitgestuurd door de herkomstlanden. Deze mensen hebben de kans gekregen om Nederlands te leren en werden uiteindelijk aangeworven. Na enkele jaren waren die mensen goed ingeburgerd en dan moesten ze weer terug.

Ze staat achter de conceptnota van de heer Sannen. Dat is een duidelijk signaal dat er eindelijk werk moet worden gemaakt van dit dossier. Het is echter nog onduidelijk welke weg de minister zal bewandelen. Er is al een opleiding voor islamleerkrachten aan de Erasmushogeschool. Zij denkt dat een opleiding op universitair niveau noodzakelijk is, zowel voor de gebedshuizen als voor de scholen. Voor de verdere uitwerking van de opleiding moet men volgens haar meer gebruikmaken van de ervaring in het buitenland. Ze meent dat er moet worden gestreefd naar een consensus over deze opleiding binnen de Moslimexecutieve, het enige verkozen orgaan. In de islam kan dat eigenlijk niet. Er was echter nood aan een aanspreekpunt voor de aanstelling van imams en islamleerkrachten. Gezien hun betrokkenheid bij de toekomstige opleiding zouden de leden van de Moslimexecutieve hun verantwoordelijkheid op een meer kwaliteitsvolle manier moeten kunnen opnemen. Ook binnen die opleiding zal blijken dat de islam geen monolithische godsdienst is. In een eerste fase kan men werken met gastdocenten uit binnen- en buitenland. Op lange termijn is de situatie echter minder duidelijk. Zij vreest dat de instroom van mensen uit de opleiding kleiner zal zijn dan de uitstroom van mensen van andere origine. Bij de hervorming van het secundair onderwijs kan men daar eventueel aan sleutelen. Het organiseren van deze opleiding zal hoe dan ook een werk van lange adem zijn.

2.1.6. Tussenkomst van mevrouw Khadija Zamouri

Mevrouw *Khadija Zamouri* staat positief tegenover deze conceptnota. Ze vindt het vooral boeiend hoe men in het buitenland probeert om de islamitische gemeenschap een oplossing te laten vinden.

De nood aan een dergelijke opleiding heeft natuurlijk te maken met het recht van een gelovige gemeenschap, zeker als het gaat om een erkende godsdienst, om zijn eigen leraren en religieuze mensen te vormen. Daarnaast is er echter ook de autochtone vraag naar meer duidelijkheid over de islam in België. Men is ongerust omdat men niet weet wat de imams in de moskeeën vertellen. Ook dat is belangrijk.

De heer Wienen had het over de heer Nordine Taouil. Zij stelt vast dat men nogal eens de neiging heeft om een persoon die Nederlands spreekt te beschouwen als de spreekbuis voor de moslims. Zij weet dat deze man in zijn jeugd zijn weg niet kon vinden binnen het onderwijssysteem. Daarom hebben zijn ouders besloten om hem in het buitenland naar een Koranschool te sturen. Nordine Taouil is niet de enige in dat geval. Dergelijke jongeren komen dan terug met een bepaald beeld van onze maatschappij. Eventueel worden ze dan aangesteld als imam.

Sommige imams functioneren heel goed, maar andere zijn ronduit gevaarlijk. De autochtone bezorgdheid is dus terecht. Ook zij vindt het belangrijk om daarop enige controle te hebben. Daarom zou het goed zijn als de imams zouden worden opgeleid in Europa. Gezien de eisen die aan de imam worden gesteld, vreest ze echter dat een vierjarige opleiding niet zal volstaan. In dat verband verwijst de heer Sannen in zijn nota naar professor Arkoun, een professor aan de Sorbonne in Parijs die pleitte voor een Europese islam. Zij vindt dat men eerst dieper moet ingaan op de vraag hoe een dergelijke Europese islam eruitziet. Op basis van de resultaten van die discussie kan men dan de opleiding verder uitwerken. In bepaalde andere landen is men al begonnen met een theologische opleiding.

Een masteropleiding Islamitische Godsdienstwetenschap is volgens haar wel geschikt voor het vormen van leerkrachten islamitische godsdienst. De afgestudeerden kunnen de islam op een westerse manier aanbrengen bij de jongeren. De islam is inderdaad geen monolithisch blok. Op dit ogenblik zijn sommige leerkrachten islamitische godsdienst heel goed, maar andere vertellen rare dingen aan de kinderen. Daarom moet er ook een goede controle worden georganiseerd. Op dit ogenblik worden er al professionele bachelors opgeleid aan de Erasmushogeschool en aan Groep T in Leuven.

Ze is het niet eens met de suggestie van de heer Yüksel dat men de opleiding van de islamleerkrachten zou kunnen laten aansluiten bij de opleiding Oosterse Filologie. Daarbij gaat het immers over iets heel anders, namelijk de geschiedenis en de cultuur van een bepaalde gemeenschap. Ze vraagt zich af wat de precieze bedoeling is. Wil men imams opleiden of wil men een theologische opleiding organiseren die volgt op de imamopleiding, die eventueel als voorwaarde kan worden gehanteerd voor een erkenning? Ze hoopt dat de heer Sannen hierover meer duidelijkheid kan brengen.

Ten slotte merkt ze op dat de raad van bestuur van een moskee vrij blijft om te beslissen wie er wordt aangeworven. Het blijft dus de vraag of de moskeeën een dergelijke persoon zullen aanwerven.

2.1.7. Tussenkomst van de heer Wim Van Dijck

De heer Wim Van Dijck meent dat de nota van de heer Sannen aansluit bij de bedoelingen van heel wat politici in Vlaanderen. Het gaat om een uitdagende nota, al kan hij niet met elk punt ervan akkoord gaan.

Tijdens de vorige regeerperiode 2004-2009 heeft hij enige tijd de dossiers rond de erkenning van moskeeën opgevolgd. Een thema dat daarbij geregeld aan bod kwam was de controle vanuit het buitenland, onder meer vanuit Turkije en Saoudi-Arabië, op moskeeën in Vlaanderen, ook op erkende moskeeën. De inburgering van de imams wordt bemoeilijkt door het feit dat ze slechts een bepaalde periode kunnen aanblijven. Zullen de herkomstlanden aanvaarden dat hun systeem opzij wordt geschoven ten voordele van iemand die in ons land is opgeleid? Onderhandelingen met Diyanet, het Turkse presidium voor godsdienstzaken, zullen volgens hem noodzakelijk zijn. Hij kan zich voorstellen dat het volgen van een imamopleiding aan een Vlaamse universiteit zal gehanteerd worden als een argument bij de erkenning van moskeeën. Hij vreest dat er dan een dubbel circuit zal ontstaan. Sommige moskeeën zullen een imam hebben die hier is opgeleid, andere zullen het houden bij een imam uit het herkomstland. Hij vraagt zich af welke moskee dan het grootste succes zal hebben bij de moslimgemeenschap.

Het is dus maar de vraag of dit intellectuele verhaal van een Europese islam gedragen wordt door de moslimgemeenschappen in Vlaanderen. Zullen de moskeeverenigingen de imam die in Vlaanderen is opgeleid verkiezen boven een imam uit hun herkomstland? Hij veronderstelt dat de moskeeverenigingen meer vertrouwen zullen hebben in een imam die aan de juiste scholen in het thuisland is opgeleid. Hij richt deze vraag aan de heer Sannen en aan de commissieleden die zelf tot de moslimgemeenschap behoren.

2.1.8. Tussenkomst van de heer Boudewijn Bouckaert

De heer *Boudewijn Bouckaert*, voorzitter, gaat in op de opmerking van de heer Wienen. De islam is gebaseerd op de Koran, en die wordt beschouwd als het woord van God zelf. Dat kan door geen enkel democratisch parlement worden weggestemd. Dat impliceert dat de islam niet te integreren valt in de westerse samenleving en dat een dergelijke opleiding niet institutioneel ondersteund kan worden.

Hij vindt dat de heer Wienen deels gelijk heeft en deels niet. Ergens ziet hij een gelijkenis tussen de islam en het christendom. Men gaat er namelijk van uit dat de Bijbel geschre-

ven is door profeten en rechters, onder inspiratie van God. Daarom wordt ook de Bijbel beschouwd als het woord van God dat niet kan worden weggestemd door een democratisch parlement. In de westerse wereld is de evolutie naar een scheiding tussen Kerk en Staat echter reeds lang geleden begonnen. Dat is niet begonnen bij de Franse Revolutie. In de middeleeuwen had het christendom reeds de Griekse filosofen geïntegreerd via Thomas van Aquino. De katholieke Kerk heeft ook het Romeinse recht geadopteerd en onder invloed van Abelardus heeft ze de vrije interpretatiemethode van de Bijbel aanvaard.

De islam heeft de traditie van de vrije interpretatie van de Koran echter verloren. In de twaalfde eeuw is er binnen de islam een vernauwing opgetreden, hoewel die voorheen wellicht liberaler was dan het christendom. Men heeft er dus eeuwen over gedaan om de christelijke godsdienst in te bedden in een framework van civiele en humanistische waarden. Daarom zal het volgens hem nog wel een tijdje duren eer een vergelijkbare houding doordringt bij de hele islamitische gemeenschap. Over de aan de gang zijnde evoluties kan men optimistisch of pessimistisch zijn. Het recente incident aan de ULB (Université Libre de Bruxelles) stemt hem eerder pessimistisch. Daarbij werd de Franse journaliste Caroline Fourest, die op basis van wankele argumenten beschuldigd wordt van islamofobie, door vrouwen in traditionele kledij verhinderd om haar lezing te geven. Hij besluit dat de heer Wienen wellicht voor een stuk gelijk heeft. Niettemin is er maar één optie, namelijk dat men minstens moet proberen om de islam te integreren in de westerse samenleving.

Hij meent dat men de heer Sannen de kans moet laten om het debat hierover aan te zwengelen. Daarom betreurt hij dat de minister al uitspraken heeft gedaan in de pers nog voor dit parlementaire debat is afgerond.

Hij heeft enkele vragen voor de heer Sannen. Hij weet dat men het klassiek Arabisch dient te beheersen om imam te mogen worden. Aan die opleiding klassiek Arabisch dient men dus best al te beginnen vóór de leeftijd van achttien jaar. Hij wil weten of het mogelijk is een dergelijke opleiding te organiseren aan een theologische faculteit.

Verder meent hij dat men een duidelijk onderscheid moet maken tussen ‘teaching into’ en ‘teaching on’. Zelfs een vrijzinnige kan les geven over een bepaalde godsdienst, maar alleen een gelovige kan de zaak van binnenuit benaderen. Dit onderscheid werd al gemaakt in het voorstel van decreet van de heer Jean-Jacques De Gucht over het godsdienstonderricht in het secundair onderwijs (*Parl. St.* Vl. Parl. 2009-10, nr. 623/1).

De cruciale vraag is of dit voorstel een draagvlak heeft in Vlaanderen, of de afgestudeerden van deze opleiding ook echt aan de slag zullen kunnen binnen hun vak. Volgens hem is het vooral belangrijk dat de recrutering vanuit het buitenland wordt afgebouwd. In die zin vindt hij het voorstel van de heer Sannen zeker de moeite waard.

2.2. Repliek van de heer Ludo Sannen

De heer *Ludo Sannen* preciseert dat de conceptnota het heeft over een opleiding Islamitische Godsdienstwetenschappen, binnen een academische context. Het is dus niet de bedoeling een beroepsopleiding te organiseren, al kan deze opleiding wel leiden tot een bepaalde functie. De afgestudeerden van deze opleiding kunnen bijvoorbeeld worden ingeschakeld als leerkrachten in de laatste graad van het secundair onderwijs en binnen de bestaande professionele opleidingen. Dat is trouwens essentieel om de kwaliteit van de bestaande professionele opleiding te verhogen. Het is dus niet de bedoeling dat iedere imam in de toekomst een academische opleiding zou hebben. De raad van bestuur van de moskee zal nog steeds de imam kiezen die hij het meest geschikt acht. Hij hoopt dat een dergelijke opleiding ook kan leiden tot de vorming van intellectuelen die het maatschappelijk debat kunnen aangaan over de vraag hoe de islam kan functioneren binnen onze samenleving.

Uiteraard zijn er verschillende stromingen binnen de islam. Dat zal ook blijken binnen deze opleiding. Dat geldt trouwens ook voor de theologische opleiding in de katholieke godsdienst.

Het is de bedoeling de geloofsleer te bekijken in relatie tot het menswetenschappelijk en juridisch kader. Hij is een voorstander van de traditie waarbij het binnen- en het buitenperspectief worden geïntegreerd binnen de opleiding. Die traditie bestaat niet alleen in Vlaanderen, maar ook in Nederland en Duitsland. In Frankrijk gebeurt de zuiver theologische opleiding in de moskee. Tegelijk moet men elders menswetenschappelijke vakken volgen. Daarom is er daar minder interactie tussen beide perspectieven.

De afgestudeerden kunnen academisch werk verrichten, maar ze kunnen ook aan de slag als docent in de professionele opleiding en als leerkracht in de derde graad van het secundair onderwijs. Als er mettertijd een professionele imamopleiding wordt georganiseerd, dan kunnen ze ook daar aan de slag als docent.

Dit voorstel heeft niet als eerste bedoeling de integratie van allochtonen, maar wel de integratie van de islam, dat wil zeggen dat de islam een juiste plaats dient te vinden, naast de andere erkende godsdiensten. Onrechtstreeks kan dit echter ook de integratie van allochtonen bevorderen.

Hij weet niet of een Europese islam mogelijk is. Hoe dan ook hebben de moslims in Europa recht op kwalitatief gevormde mensen die een antwoord kunnen bieden op de vragen die de moslims zich stellen. Uit onderzoek van de Koning Boudewijnstichting is gebleken dat veel moslimjongeren geen antwoord krijgen op vragen waarmee ze vanuit hun godsdienstige overtuiging geconfronteerd worden. Dat heeft te maken met het feit dat de imams onvoldoende gevormd zijn. Dat betekent echter nog niet dat de verantwoordelijken binnen de Moslimexecutieve en binnen de raden van beheer van de moskeeën die noodzaak onderkennen.

Hij kan zich voorstellen dat er mettertijd een professionele imamopleiding wordt georganiseerd, maar het kan volgens hem niet de bedoeling zijn om vanaf het secundair onderwijs jongeren in die richting te oriënteren. Hij is dus ook geen voorstander van het organiseren van een voorbereidende cursus klassiek Arabisch in het secundair onderwijs. Hij stelt vast dat men er soms niet in slaagt de eigen opleiding te overstijgen.

Hij is het grotendeels eens met de opmerking van de heer Bouckaert dat de islam op een bepaald ogenblik versteend is. De islam is soms stroef. Ook de evangelische stromingen die opgang maken in Afrika en Amerika en nu ook in Frankrijk, hanteren soms een stroeve interpretatie van de evangeliën. Dat is het risico van elke openbaringsgodsdienst. Dit kan bovendien gebruikt en misbruikt worden binnen een bepaalde politieke context. Dat heeft echter niets te maken met de mogelijke waarde van een godsdienst.

De heer Kennes heeft volgens hem een duidelijk antwoord gegeven op de vraag van de heer Wienen. Het zal een hele uitdaging zijn om de diversiteit van de islam een plaats te geven binnen de driehoek overheid, islam en onderwijswereld. Dat zal veel overleg vergen en het zal onvermijdelijk ook leiden tot conflicten. De islam is inderdaad niet monolithisch. Als voorbeeld geeft hij de uiteenlopende receptie van wetenschappelijke vernieuwing op het vlak van fertiliteit in Iran en de Arabische landen.

De indiener is er voorstander van dat de opleiding wordt ondergebracht in een universiteit met een theologische traditie, wat bovendien de kosten beperkt. De organisatie kan volgens hem snel starten, al zullen de resultaten pas later zichtbaar worden, mede doordat de instroom van allochtonen, gezien hun zwakke positie in het secundair onderwijs, niet vanzelfsprekend zal zijn. Hij heeft er bewust voor gekozen om naast de Moslimexecutieve ook de moskeeverenigingen te betrekken.

Hij wijst erop dat de Duitse minister van Onderwijs geld vrijmaakte voor projecten die haar worden voorgelegd maar waarvan ze de invulling overlaat aan de academische wereld in overleg met de moslimgemeenschap. Die laatste heeft een te zwak kader om de opleiding zelf tot stand te brengen. Rooms-katholieken, protestanten en vrijzinnigen hebben op dat vlak een veel langere traditie hier.

Een ander doel is de kwaliteitsverbetering van de vorming van islamleraren. De spreker bepleit dat hun opleiders net als elders minstens een master zou zijn. Daarnaast wordt er ook op gemikt om aan de professioneel gevormde imams een deel academisch geschoolden toe te voegen, waarna ze hopelijk elkaar bevruchten.

Het lid gelooft niet dat men de kwaliteit van leraren- of imamopleidingen kan verbeteren zonder academische opleiding. Hij herinnert eraan dat de overheidsfinanciering van bedienaars van erediensten werd ingesteld omdat zij een belangrijke rol spelen in het mentale welzijn van de bevolking. Welnu, het rapport van de federale expertgroep ter zake stelt dat de overheid minimale voorwaarden kan verbinden aan die financiering. Men kan er zelfs over nadenken om de Vlaamse erkenning en de inzet van gemeenschapsmiddelen te koppelen aan vorming, vult hij zelf aan.

Hij betoogt dat jongeren die niet op deze manier een antwoord krijgen op hun vragen, mogelijk te rade gaan bij fundamentalisten, al geeft hij meteen toe dat zijn nota niets garandeert. Hij is immers realistisch en zal al blij zijn als er over vijf tot zes jaar, twee of drie afgestudeerden zijn op academisch niveau. Theologie in Leuven telt op dit moment twintig studenten.

Andere discussies, die misschien met deze kunnen samenlopen, gaan over de oprichting van een professionele imamopleiding in Vlaanderen, in afspraak met de moskeeën die hen moeten aanvaarden, en over vormingsessies ter kwaliteitsverbetering van de huidige imams.

2.3. Verdere bespreking

Mevrouw *Khadija Zamouri* vraagt duidelijkheid over de beroepen waarvoor de opleiding wordt opgericht. Zij is het eens dat de studenten van de lerarenopleiding les moeten krijgen van universitair geschoolde docenten, maar heeft vragen bij de imams als doelgroep. De conceptnota is volgens haar verwarrend op dat punt.

De heer *Ludo Sannen* spreekt haar tegen en wijst haar erop dat aan de Vrije Universiteit Amsterdam al een theologische opleiding bestaat, die vier afstudeerrichtingen heeft: leraar, consulent, onderzoeker en imam. Ook in Marokko, Egypte en Turkije zijn theologische faculteiten.

Ook volgens mevrouw *Fatma Pehlivan* creëert de nota een zekere duidelijkheid in een al veel te lange aanslepende verwarring. Om te beginnen is iemand die uit een bepaalde gemeenschap komt, niet vanzelf expert in de godsdienst daarvan. De experts spreken dan weer vaak onvoldoende Nederlands. Het gevolg is een informatievacuüm, dat door een opleiding op universitair niveau snel en relatief goedkoop kan opgevuld worden. Zij pleit in dat verband ook voor samenwerking met de bestaande faculteiten in andere landen.

De heer *Veli Yüksel* vindt het uitgangspunt van de nota erg nobel maar heeft een probleem met de top-downaanpak. Hij wijst erop dat een intellectuele elite niet uit godsgeleerden hoeft te bestaan en pleit voor een pragmatische benadering.

De heer *Ward Kennes* herhaalt dat het waardevol is voor de samenleving dat ook in de islam een groep bestaat die kritisch naar de eigen traditie kijkt. Die schakel is dan weer verbonden met de vorming van leerkrachten en imams. Hij rekent op het faciliterende

initiatief dat de minister aankondigde en kijkt uit hoe de moslimgemeenschap betrokken wordt, welke onderwijsinstellingen meedoen en hoe een en ander gefinancierd zal worden.

De heer *Boudewijn Bouckaert*, voorzitter, denkt dat de minister een opleiding zal moeten toevoegen aan het academische register. Het zal dan van de universiteiten afhangen om wel of niet een aanvraag in te dienen.

De heer *Ludo Sannen* repliceert dat het ook anders kan. In Amsterdam kon de opleiding snel georganiseerd worden, zonder accreditatieprocedure, omdat zij werd ingebed in een bestaande theologische faculteit. De verhouding tussen theologische en andere vakken moet door de academische wereld zelf worden vastgelegd. De theologen zelf zal men in het begin elders moeten halen.

De heer *Wim Wienen* merkt op dat de vooruitstrevende omgang met teksten binnen de islam niet de Koran zelf maar de Hadith betrof. Verder is hij het er niet mee eens dat de financiering van de bedienaren van de eredienst er kwam omdat men hun maatschappelijke rol waardeerde. De echte reden is dat men hen tijdens de Franse Revolutie al hun eigendommen had afgenomen, waarna Napoleon met de paus een concordaat afsloot.

Hij betwijfelt niet dat de nota met de beste bedoelingen is gemaakt. Hij kan er zelfs voor een stuk in meegaan, wat het buitenperspectief betreft. Het binnenperspectief is echter problematischer, want de Koran is niet interpreteerbaar. Daar kan ook een modern opgeleide imam niets aan veranderen, meent hij, zelfs al denkt die man daar zelf anders over. Het lid geeft de verstoting van vrouwen en de steniging van homoseksuelen als voorbeelden. Het probleem is en blijft dat de kern van het islamgeloof een tekst is waaraan niets mag gewijzigd worden.

De heer *Ludo Sannen* erkent dat theologen een geloofsovertuiging hebben maar zij moeten wel omgaan met een academische context, waarin problemen ook juridisch en ethisch benaderd worden. Het is hun taak om de geloofsleer zodanig te verfijnen dat zij ook antwoorden kan bieden op vragen die hier en nu rijzen. Ook de rooms-katholieke kerk heeft dat moeten leren.

De heer *Wim Wienen* merkt op dat de islam minder dan het rooms-katholieke geloof keuzevrijheid laat, wat door mevrouw *Fatma Pehlivan* wordt tegengesproken, die hem het voorbeeld van Turkije geeft, waarin de godsdienstbeleving plaatsvindt in een lekenstaat.

De heer *Boudewijn Bouckaert*, voorzitter, treedt de heer Wienen bij. Het katholicisme heeft moeten leren leven met de autonomie van de civiele orde. Het aanvaardt dat onderscheid sinds anderhalve eeuw, maar in de islam is dat alleen bij bepaalde intellectuelen het geval. De voorzitter geeft echtscheiding en geloofsafval als voorbeelden. Mevrouw *Khadija Zamouri* attendeert hem erop dat Vlaanderen Afghanistan niet is. Zowel uit de Bijbel, de Thora als de Koran kan men het beste en het slechtste halen.

Boudewijn BOUCKAERT,
voorzitter

Fatma PEHLIVAN,
verslaggever